

A MAGYAR KIRÁLYI FÖLDMŪVELÉSÜGYI MINISZTERIUM KIADÁSA

RÁDIÓS GAZDASÁGI ELŐADÁSOK

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG:

ELNÖK: BR. PRÓNAY GYÖRGY DR.
HELYETTES ELNÖK: BUDAY BARNA

TAGOK:

MARSCHALL FERENC DR. SZTANKÓVICS JÁNOS
MÉMETH JENŐ WELLMANN OSZKÁR DR.

FELELŐS SZERKESZTŐ:

CZVETKOVITS FERENC DR.

SEGÉDSZERKESZTŐ:

SUHAYDA TIBOR

SZERKESZTŐSÉG:

BUDAPEST, V., KOSSUTH LAJOS-TÉR 11. SZ., II. 202.

III. ÉVFOLYAM

A. SZOROZAT

13. SZÁM

OLVASD EL, ŐRIZD MEG ÉS GYŪJTSZD KÖNYVTÁRBA!

MAGYARORSZÁG 1929. ÉVI MEZŐGAZDASÁGI TERMELÉSE

ÍRTA:

DR. BORBÉLY KÁLMÁN

M. KIR. GAZDASÁGI FŐTANÁCSOS

A „RÁDIÓS GAZDASÁGI ELŐADÁSOK”

1929. évi I. és II. félévek A. és B. sorozata csiinos kötésben darabonként 2 pengőért kapható
a magy. kir. Földművelésügyi Minisztérium könyvtárában
Budapest, V. ker., Kossuth Lajos-tér II. szám, földszint

Akik a fenti előadásorozatokat számonként összegyűjtötték, egész vászon
BEKÖTÉSI TÁBLÁKAT

rendelhetnek 80 fillérért, postán keresztkötéssel 1 pengőért

a „Pátria” Irodalmi Vállalat és Nyomdai R.-T.-nál, Budapest, IX., Üllői-út 25.

Magyarország 1929. évi mezőgazdasági termelése.

írta: **Dr. Borbély Kálmán** m. kir. gazd. főtanácsos.

A háborús események éles világításban megmutatták annak a döntő jelentőségét, hogy a mezőgazdasági termelésnek a nemzeti élet szempontjából mily rendkívüli szerepe van. A termőföld nemcsak a gazdasági életnek a legfontosabb tényezője, hanem egyúttal a népek fejlődésének a legbiztosabb alapja. A föld szolgáltatja a legfontosabb életszükségleti cikkeket, emellett számos ipar gyakorlásához a legszükségesebb nyersanyagokat is. A kereskedelmi forgalom tetemes részét mezőgazdasági termékek teszik, így virágzó mezőgazdaság virágzó iparnak és jövedelmező kereskedelemnek a forrása is lehet. Agrikultur államban tehát, mint a mi országunk, a mezőgazdaságnak kétszeresen nagy a jelentősége, miért is annak fejlesztése s kedvező helyzetben tartása a legfontosabb állami és társadalmi feladatok egyike.

Magyarország állami és nemzeti létének a mezőgazdasági termelés mindig a legfontosabb és erejében legmegbízhatóbb támasza volt. A magyar föld igazi erejét és teljesítőképességét a világháború különösen megmutatta; több mint négy évig nyújtott táplálékot egy 100 milliós, minden külső segítségtől elzárt népnek.

Mielőtt Magyarország 1929. évi mezőgazdasági termelésének eredményeit ismertetném, szükségesnek tartom az ország területének művelési ágak szerinti megoszlását bemutatni. Magyarország jelenlegi földterülete a kataszteri kimutatások adatai szerint 16,161.774 kat. holdra terjed s ennek a területnek a legnagyobb része, kerek 60%-a, vagyis 9,707.288 kat. hold szántóföld, míg az erdők területe 11·8%-ot, vagyis 1,904.002 kat. holdat, a legelőké 10·9%-ot, azaz 1,751.343 kat. holdat, a réteké 7·2%-ot, vagyis 1,162.987 kat. holdat, a szőlőké 2·3%-ot, azaz 375.014 kat. holdat s a kerteké 1·1%-ot, azaz 184.176 kat. holdat tesz. Az ország összes területének 6·4%-a, vagyis 1,024.179 kat. hold gazdasági művelés alatt nem álló — s nagyrészen művelésre nem is alkalmas — terméketlen terület.

Az egyes művelési ágaknak az összes területhez viszonyított aránya természetesen a hegy- és vízrajzi alakulásoknak megfelelően, az ország egyes részein nagyon eltérő. A szántóföld aránya — amint az köztudomású — az Alföldön a legnagyobb s az Északi dombosvidéken a legkisebb. Az erdők és a kertek részesedése szempontjából viszont az Északi dombosvidék emelkedik ki, míg az Alföldön való

kiterjedésük teljesen jelentéktelen. Rébten a Dunántúli dombosvidék a leggazdagabb s ugyancsak az Alföld a legszegényebb. A szőlőterület aránya viszont az Alföldön a legnagyobb s az Északi dombosvidéken a legkisebb. Az Alföld áll első helyen a legelőterület arányának a szempontjából is, nem szabad azonban említés nélkül hagyni, hogy minőség tekintetében az alföldi legelők nem kifogástalanok.

Az egyes vármegyék területi kiterjedését tekintve, legnagyobb területe Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyének van, összesen 2,090.579 katasztrális hold, vagyis hazánk mai területének kerek 13%-a, míg a legkisebb vármegyénk, a békeszerződés következtében erősen megcsökkent Abaúj-Torna, Bács-Bodrog és Zemplén vármegye, mind-egyiknek a területe külön-külön az ország területének csak 1-8%-a.

Külön rá kell még a figyelmet terelnem arra, hogy országunk mai kiterjedésében egyes nagyhatárú városoknak milyen jelentős szerepük van. Így Debrecen thj. város területe 166.500, Kecskemét határa 163.500, Szeged város területe 142.300 s Hódmezővásárhely határa 132.500 kat. holdra terjed. Ennek a négy városnak a területe Magyarország mai területének éppen 4%-át teszi.

A mezőgazdasági termények területéről a M. Kir. Központi Statisztikai Hivatal által évenként végrehajtott vetésterületi összeírás alapján vannak adataink. Az 1929. évi felvétel eredményéről ezidőszert rendeltetésre álló előzetes adatok szerint főkenyérterményünknek, a búzának a területe az 1929. évben 2,752.049 kat. holdra terjedt, míg rozsot 1,128.771, árpát 797.626, zabot 504.892, tengerit 1,908.192, burgonyát 481.285 s cukorrépat 130.397 kat. holdon termeltünk.

A szokatlanul kemény téli és tavaszi fagyok pusztításai miatt történt kiszántások következtében csak a búza területe csökkent nagyobb mértékben és pedig az 1928. évi területtel szemben 6-5%-kal, vagyis mintegy 192.000 kat. holddal, míg a rozsvetésekben a fagyok kevés kárt okoztak s 1929. évi területünk csupán 2100 kat. holddal volt kisebb az előző évi területnél. A kiszántott vetések helyébe került tavaszi pótvetések folytán ellenben árpát mintegy 80.000, zabot 46.000, szemestengerit 64.000, burgonyát 21.000 s cukorrépat 14.000 katasztrális holddal nagyobb területen termeltünk 1929-ben, mint 1928-ban.

*Búza*termelésünknek a zöme az Alföldre esik s a vetésterület abszolút nagyságát tekintve, Jász-Nagykun-Szolnok, Békés és Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyék termeltek legtöbb búzát. A *rozstermelés* Pest-Pilis-Solt-Kiskun és Szabolcs vármegyékben foglalt el kimagaslóan nagy területet, míg az *árpa* termelése Pest-Pilis-Solt-Kiskun, Jász-Nagykun-Szolnok és Borsod vármegyékben, a *zab* termelése pedig Pest-Pilis-Solt-Kiskun, Somogy és Baranya vármegyékben foglalkoztatták gazdáinkat legnagyobb mértékben. Fő kapásnövényünknek, a *szemestengerinek* a termelése a melegebb éghajlatú Alföldön, különösen pedig Pest-Pilis-Solt-Kiskun, Jász-Nagykun-Szolnok, Hajdú, Szabolcs és Csongrád vármegyékben, másik fő kapásnövényünknek, a *burgonyának* termelése pedig Szabolcs és Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyék-

ben volt legjelentősebb. *Cukorrépat* Sopron, Békés, Jász-Nagy-Kun-Szolnok és Fejér vármegyékben termeltek leginkább.

A *terméseredményekről* a gazdasági tudósítók, valamint a vármegyei és a járási gazdasági felügyelők megfigyelésein alapuló számítások szerint a következő képet alkothatjuk: A *búza* 1929. évi termése az 1928. év kivételesen bő terméséhez viszonyítva, jelentékenyen, mintegy 7·4 millió métermázsával kevesebb volt ugyan, mindazonáltal jó közepesnek mondható, minőségre nézve pedig igen jó volt. *Búzatermésünk* katasztrális holdankint országos átlagban 7·11 métermázsát, összesen pedig 19,555.298 métermázsát tett. Az ország egyes részeinek átlagtermése között természetesen lényegesebb eltérések vannak. Legjobban sikerült a búzatermés Sopron, Baranya, Fejér és Bács-Bodrog vármegyékben, ahol a termés hozam katasztrális holdankint 9—11 métermázsát is elért, viszont leggyengébb volt a búzatermés Zemplén, Bihar és Hajdú vármegyékben, ahol katasztrális holdankint nem arattak többet 3—4 métermázsánál.

Összes búzatermésünknek kétharmadrészét 100 kat. holdnál kisebb birtokok s egyharmadrészét 100 kat. holdnál nagyobb birtokok termelték.

A *rozstermés* még az 1928. évi jó termésnél is nagyobb volt; a termés eredmény országos átlagban katasztrális holdankint 7·92 métermázsára, összesen pedig 8,386.280 métermázsára becsültetett. Legkedvezőbb volt a rozstermés Baranya, Sopron, Fejér, Tolna, Pest-Pilis-Solt-Kiskun, Esztergom-Komárom, Csanád, Győr és Bács-Bodrog vármegyékben, leggyengébb pedig Békés, Bihar és Hajdú vármegyékben. A rozstermésnek több mint kétharmada — 70%-a — kisbirtokon s 30%-a nagybirtokon termett.

Az *árpa* termés eredménye, bár az előző évinél gyengébb volt, a várakozást kielégítette. A katasztrális holdankint 8·04 métermázsára becsült termés összes mennyisége 6,413.320 métermázsát tett s ennek 63%-a kisbirtok s 37%-a nagybirtok termése volt. Legjobb árpa-termése Zemplén, Sopron, Csanád és Szabolcs vármegyéknek volt, míg leggyengébb eredményt Veszprém, Zala és Szatmár vármegyék termése adott.

Zabtermésünk katasztrális holdankint 7·50 métermázsára, összesen pedig 3,788.660 métermázsára becsültetett s közel felerésze és pedig 49%-a kisbirtokon és 51%-a nagybirtokon termett.

Bár a zabvetések területe a tavaszi pótvetések folytán az előző évi területhez képest gyarapodott, mindazonáltal termésünk összes mennyisége az 1928. évi termésnél mintegy 200.000 métermázsával kevesebb volt, mert a katasztrális holdankinti átlagtermés több mint egy métermázsával kedvezőtlenebb volt az előző évinél. Legjobban sikerült a zabtermés Zemplén, Csanád, Sopron, Szabolcs és Hajdú vármegyékben, legkevesébbé pedig Veszprém és Zala vármegyékben.

Fő kapásnövényünk, a *tengeri*, dacára a hosszantartó száraz nyári időjárásnak, bő termést adott. A termés eredmény szemesen katasztrális holdankint 10·19 métermázsát, összesen pedig 19,459.782 métermázsát tett, mely mennyiség az előző évi termésnél jelentékenyen és pedig

katasztrális holdankint 336 kilogrammal, összesen pedig mintegy 6,863.766 métermázsával több volt. Legbővebb tengeritermése Baranya, Békés, Csanád, Bihar és Hajdú vármegyéknek volt, míg legkevesebb tengeri Nógrád-Hont, Vas és Veszprém vármegyékben termelt. A tengeriterméseknek 70%-át kisbirtok s 30%-át nagybirtok termelte.

Ugyancsak jól sikerült a másik fő kapásnövényünknek, a *burgonyának* a termése is. A gumók elég nagyok és egészségesek voltak s a termés mennyisége katasztrális holdankint 48-96 métermázsára, összesen pedig 23,565.264 mm.-ra becsültetett. Az 1929. évi burgonyatermés tehát az 1928. év burgonyatermését katasztrális holdankint több mint 17 métermázsával, összesen pedig közel 9 millió métermázsával multa felül. Legkedvezőbb volt a burgonyatermés Zemplén, Szabolcs-Ung, Győr-Moson-Pozsony, Esztergom-Komárom, Somogy és Baranya vármegyékben, míg legkevésbé sikerült Békés és Csongrád vármegyékben. Összes burgonyatermésünknek ugyancsak 70%-át kisgazdaságok s 30%-át nagygazdaságok termelték.

A *cukorrépa* július hónap végéig szépen fejlődött, az augusztusi nagy hőségtől és szárazságtól azonban sokat szenvedett s addigi szép fejlődésében megállott. Az 1929. évi cukorrépa-termésünk katasztrális holdankint 110-69 métermázsára, összesen pedig 14,433.900 métermázsára tehető. Hogy a katasztrális holdankinti átlagtermés az előző évinél csaknem 13 métermázsával kevesebb s az összes termésmennyiség mégis mintegy 56.000 métermázsával több volt, az annak az eredménye, hogy cukorrépát 1929-ben 14.129 kat. holddal nagyobb területen termeltünk, mint 1928-ban. Legbővebb eredményt adott a cukorrépa-termés Zemplén, Bihar, Baranya, Csongrád, Heves, Borsod és Hajdú vármegyékben, legkevesebbet pedig Győr-Moson-Pozsony, Zala és Veszprém vármegyékben.

A cukorrépa tipikusan a nagygazdaságok terménye. Az 1929. évi termésnek mintegy 92%-a nagygazdaságok termése volt, csak 8%-át termelték kisgazdaságok.

A *takarmányrépa* — melynek termelése állattenyésztésünk szempontjából nagy fontossággal bír — 1929. évi terméseredménye az előző évinél gyengébb volt, mert a nyári nagy szárazság miatt nem fejlődhetett ki kellően.

A *zöldségfélék* közül a *paprika*-termés a kertekben és az öntözhető helyeken jól sikerült. A *vöröshagyma* gumói szépen kifejlődtek és egészségesek voltak s általában jó termést adott. A *káposztafejek* jobbra kicsinyek maradtak, de kemények voltak. A hüvelyes termények közül a *bab* többnyire aprószemű, de egészséges volt; jó közepes termést adott. Másik két hüvelyesünknek, a *borsónak* és a *lencsének* a termés hozama a várakozást szintén kielégítette.

A *kereskedelmi növények* közül a *repece*, *köles* és *tatárka* termése gyenge volt, a *komló*-termés ellenben jól sikerült. A *cirok* szára és szakállja elég hosszúra megnőtt s magot is bőven adott. Elég jól sikerült a *kender* és *lentermés* is. A *dohány* levelei szép nagyok és egészségesek voltak s száradásuknak a hosszú, enyhe őszi időjárás igen kedvezett.

A mesterséges takarmányok közül a *lóhere* és a *lucerna* a nyári szárazságot nagyon megsínylette s úgy a sarjütermés, mint a maghozam gyenge volt. A *zabosbükköny* és a *baltacim* helyenkint jobb volt, a *csalamádé* és a *muhar* ellenben általában gyenge termést adott.

A rétek csak a mélyebb fekvésű helyeken adtak kevés sarjütermést. Lekaszálás után a rétek elsültek, csak a völgyesebb vidékeken nyújtottak a kijáró jószágnak táplálékot. A *legelő* majdnem egész évben rossz volt és korán kisült, csak az októbertől kezdődő enyhe, esős őszi időjárás üdítette fel s tette lehetővé, hogy a gazdák jószágait a legelőkre és a felszabadult rétekre késő őszig kijáráthatták, ami a kiteleltetésnek a gyenge takarmánytermés miatt támadt súlyos gondját nagymértékben megkönnyítette.

A mezei gazdálkodáson kívül Magyarországnak igen fontos és belterjes gazdasági ága a *szőlőművelés*. Bár a szétdarabolás folytán szőlőterületünkben aránylag nem vesztettünk el annyit, mint egyéb kulturterületeinkből, ez a körülmény ránk nézve nem vigasztaló, mert megmaradt szőlőterületeinknek jóval több, mint fele kevésbé értékes homoki bort terem.

Az ország összes szőlőterülete 375.014 kat. holdra terjed s 17 borvidékre oszlik és pedig : soproni, neszemlyei, buda-sashegyi, móri, somlyói, badacsonyi, somogyi, zalai, szekszárdi, villány-pécsi, pest-nógrádi, gyöngyös-visontai, egri, miskolc-abaúji, tokaji, alföldi és nyírségire. Az összes szőlőterületen 1929-ben 2,400.000 hektoliter mustot szüreteltek, viszont 1928-ban a musttermés 3,100.000 hektoliter volt. A termés tehát csaknem 21%-kal csökkent. A kat. holdankinti termés 1929-ben csak 6·5 hektoliter volt, míg 1928-ban 8 hektolitert tett. Az egyes borvidékek közül a legkedvezőbb eredményt Kecskemét és vidéke mutatja, ahol a bortermés mennyisége kat. holdankint 10 és 30 hektoliter között váltakozott. Viszont leggyengébb volt a szüret eredménye a soproni hegyeken és közvetlen környékén, ahol a kat. holdankinti termés csak 2·5 hektolitertől 4·5 hektoliterig terjedt. Gyenge volt még a termés a villány-pécsi és a miskolc-abaúji borvidéken is, ahol egy-egy kat. holdon szintén nem szürtek több mustot 5 hektoliternél. A *bornak minősége*, íze, színe, szesz- és cukortartalma a talaj fekvése, az éghajlat, a szőlőfajták és a művelési módok szerint igen különböző. Bortermésünknek túlnyomó része, mintegy 64%-a fehérbor, közel 26%-a siller és 10%-a vörösbor. Aszúbortermésünk — miután legtöbb ilyen bort termő szőlőink elpusztultak — alig számottevő s mindössze néhány vármegyére, mint Zemplén, Zala, Tolna és Veszprém vármegyékre szorítkozik, ezek közt is csak Zemplén és Zala vármegyék jöhetnek figyelembe.

Úgy közgazdasági, mint közegészségügyi szempontból fontos ága a mezőgazdaságnak a *gyümölcsstermesztés* is. A gyümölcs egészséges, vértisztító és üdítő táplálék s mint pótélelmiszer, nagy jelentőséggel bír és a természetnek szép jövedelmet biztosít. Magyarországon a gyümölcsstermesztés az utóbbi években nagy haladást mutat. Az egyes gyümölcsfajok közül legelterjedtebb nálunk a szilva,

alma és barack termesztése. *Szilvát* főleg Pest-Pilis-Solt-Kiskun, Somogy, Zala és Borsod-Gömör-Kishont vármegyében, *almát* leginkább Pest-Pilis-Solt-Kiskun, Vas és Zala vármegyében, *kajsziabarackot* Kecskeméten és környékén, *őszibarackot* többnyire Somogy és Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyében termelnek. A *cseresznye* termelése Zala, Somogy és Pest-Pilis-Solt-Kiskun, a *meggytermesztés* Tolna, Somogy, Pest-Pilis-Solt-Kiskun és Békés, a *diótermesztés* Baranya, Fejér, Somogy, Zala és Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyében a legkiterjedtebb.

A gyümölcsstermés eredményéről számszerű adataink nincsenek, a termés évenkénti alakulásáról a gazdasági tudósítóktól és a gazdasági felügyelőségektől a földművelésügyi minisztérium által gyűjtött és a minisztérium termésjelentéseiben rendszerint közzétett becslések nyújtanak tájékoztatást. Ez adatok szerint Magyarország 1929. évi *gyümölcsstermése* vidékek szerint igen különböző volt. A szilvatermés általában közepesnek mondható, alma és körte elég bőven termett, de nem fejlődött ki kellően és sok volt közöttük a férges, kajsziabarack és őszibarack igen kevés termett s ugyancsak gyenge volt a cseresznye és a meggytermés is. Diótermésünk alig volt, mert a téli és tavaszi fagyos időjárás sok diófát teljesen kiposztított.

Nemcsak egyik legfontosabb termesztési ága, hanem mintegy kiegészítője is a mezőgazdaságnak az *állattenyésztés*. Gazdálkodás állatok nélkül el sem képzelhető s mint önálló gazdasági ág, egymagában véve is jelentékeny és jövedelmező foglalkozás.

Magyarország állatállományát az 1894. évi XII. t.-c. rendelkezéseinek megfelelően a földművelésügyi miniszter minden év tavaszán a legelőre történő kihajtás előtt összeírattja. Az 1929. év tavaszán végrehajtott összeírás adatai szerint állatállományunk létszáma a következő volt: szarvasmarha 1,819.354, ló 892.131, sertés 2,582.255, juh 1,573.180 és kecske 23.793 darab. Összehasonlítva az 1929. évi összeírás végeredményeit az előző évi végeredményekkel, azt látjuk, hogy szarvasmarha- és juhállományunk gyarapodott, a lovak, sertések és kecskék állománya ellenben csökkent. A szarvasmarhalétszámnak 7707 darabbal történt gyarapodása a tejgazdaságok fokozatos fejlődésének tudható be. A juhállomány emelkedése annyira csekély — összesen 6829 darab — hogy abból következtetéseket levonni nem volna indokolt. Meg kell várnunk a következő évek eredményeit, hogy lássuk, vajjon állandóbb jellegű szaporodással, vagy véletlen jelenséggel állunk-e szemben. Lóállományunknak 25.843 darabbal történt csökkenése a gépi erővel végzett gazdasági munkálatok és gépjárművek fokozatos terjedésének az eredménye. Sertéslétszámunk fogyatkozását már szinte megszoktuk. Az állománynak évről-évre ismétlődő apadását a külföldi elhelyezés nehézségeinek lehet tulajdonítani. Az 1929. év tavaszán 79.284 darabbal kevesebb sertésünk volt, mint egy évvel azelőtt. Végül a kecskeállomány csökkenésének a természetes magyarázata az, hogy a városok tejellátása az utóbbi időben lényegesen javults így a városok és a népesebb iparos- és munkás-lakosságú községek külterkein tartott kecskék száma évről-évre fogy. Az 1929. évi össze-

írás szerint kecskeállományunk egy év alatt 6043 darabbal csökkent.

A szarvasmarha-, ló- és sertésállománynak *fajták szerinti* megoszlása a következő. Szarvasmarhaállományunknak legnagyobb része — 74·4%-a — szimentáli fajta, míg a magyar fajta szarvasmarha az állománynak nem egészen 16%-át, a borzdereseké 1·5%-át s az egyéb fajtáké 7·7%-át teszi.

A bivalylétszám igen csekély, összes szarvasmarhaállományunknak még félszázalékát sem éri el.

Lóállományunknak nagy része, közel 80%-a melegvérű, csak mintegy 20%-a hidegvérű. A melegvérű lovakat főleg az Alföldön, a hidegvérűeket pedig a dunántúli dombosvidéken tenyésztik. Sertésállományunknak túlnyomó része és pedig 90%-a zsírsertés és csupán 10%-a húsertés.

A közölt adatok Magyarország mezőgazdasági termelését főbb vonásokban mutatják. Azt hiszem azonban, hogy a magyar mezőgazdaság mai nehéz helyzete ebben az országban senki előtt sem ismeretlen s a *termesztés jövedelmezőbb irányú fejlesztését és minél hathatósabb állami támogatását* mindenki halaszthatatlanul szükségesnek tartja.

